ISSN 2227-7242 (Print), ISSN 2304-9685 (Online)
Антропологічні виміри філософських досліджень, 2015, вип. 7.

Філософія науки і техніки

УДК 167/168.141.32

О. Ф. ТЕРЕШКУН[1]

[1]Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці), ел. пошта eforat@bk.ru, ORCID 0000-0001-7448-8756

ФІЛОСОФІЯ ТЕХНІКИ ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАССЕТА

Мета дослідження: виокремити та осмислити філософію техніки Х. Ортеги. **Завдання**: розглянути в працях Х. Ортеги, по-перше, ґенезу та основні етапи розвитку техніки; по-друге, зв'язок природних обставин, людини і техніки; по-третє, зв'язок внутрішнього світу людини і техніки; по-четверте, зв'язок світу культури та його життєвих проектів з технікою; по-п'яте, взаємовплив сучасної техніки і «людини маси». **Методологія дослідження**. Для виконання поставлених завдань застосовано компаративний підхід для порівняльного аналізу історичних етапів розвитку техніки, поведінки людини і тварини щодо природних обставин, життєвих проектів бодісатви, ідального та джентльмена з продукування техніки. Використання функціонального підходу дозволило розкрити тісний, нерозривний зв'язок між появою та функціонуванням техніки і внутрішнім світом людини, культурою, життєвою програмою, яку вона реалізує. **Елементами наукової новизни** нашої розвідки є виокремлення, структурування, аналіз, узагальнення та систематизація основних ідей філософії техніки Х. Ортеги. **Висновок**. Підсумовуючи, слід відзначити, що Х. Ортега створює свою філософську концепцію техніки на основі певного синтезу екзистенціалізму, філософії життя та марксизму. Його раціовіталізм і є інтеграцією різних філософських течій кінця XIX – першої половини XX ст. Проблематика його філософії техніки надзвичайно широка. Філософ не обмежується аналізом техніки. Він ґрунтовно досліджує питання техніки у зв'язку з буттям людини, її внутрішнім світом та життєвою програмою, критикує ідею прогресу і технічного детермінізму. До кола його дослідження входять такі проблеми як зв'язок техніки і культури, спрямованість технічного розвитку і його залежність від типу культури та науки.

Ключові слова: ґенеза техніки, духовний світ людини, екзистенція, людина, «людина маси», Х. Ортега, техніка, техноеволюція, техносфера, філософія техніки, бодісатва, ідального, джентльмен.

Актуальність

Бурхливий розвиток науки і техніки сприяв філософським дослідженням феномену не тільки науки, а й техніки. У працях видатних філософів XX ст. М. Бердяєва, Т. Веблена, Ю. Габермаса, М. Гайдеггера, Ф. Дессауера, Ж. Еллюля, П. Енгельмейєра, Л. Мамфорда, Г. Маркузе, Е. Фромма, Ф. Юнгера, К. Ясперса та ін. мислителів було поставлено цілу низку питань щодо онтологічного статусу техніки, її сутності, закономірностей, тенденцій та перспектив розвитку, впливу на природу, людину, суспільство, культуру, історію, мислення та багатьох інших, детермінованих розвитком техніки. Не залишився осторонь рефлексії феномену техніки і видатний іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет. Він був одним із перших фахових філософів, котрі звернулися до дослідження проблематики філософії техніки в контексті філософської антропології, філософії історії, культури, соціології, онтології та феноменології.

Майбутнє людства активізується в якості сьогодення, яке пропонує нові формати буття у всіх сферах життєдіяльності. У зв'язку з цим визначальною проблемою сучасних досліджень стає техніка як потужний формотворчий феномен різноманітних форм буття, в тому числі людського.

Неабияка зацікавленість творчістю Х. Ортеги обумовлена актуальністю його ідей, положень та його творів загалом для сьогодення. Глибинний рівень філософського аналізу низки гострих проблем, що виникли в результаті техногенного розвитку людства, та гуманістичні засади його творчості дозволили Х. Ортезі створити свою достойну філософську, так звану Мадридську, школу (Х. Л. Арангурен, Ф. Вела, Х. Гаос, П. Гарагорі, П. Л. Ентральго, Х. Маріас, М. Гарсіа Моренте, М. Самбрано, Х. Субірі та ін.) і зайняти гідне місце у світовій когорті видатних філософів XX ст.

Огляд літератури

Вказуючи на різноплановість, глибину та актуальність ідей Х. Ортеги, сучасні

дослідники намагаються відрефлексувати різноманітні аспекти його філософії. Антропологічний аспект творчості іспанського філософа розглянуто у працях П. Гуревича «Проблема людини в західній філософії» та А. Зикової «Вчення про людину у філософії Х. Ортеги-і-Гассета». Проблеми соціальної філософії порушено у монографії О. Руткевича «Соціальна філософія Мадридської школи». Концепцію масової культури та формування етико-естетичного підходу до трактування масових явищ у працях Х. Ортеги досліджує Г. Костіна [4].

Серед українських дослідників творчості Х. Ортеги слід назвати В. Боборикіна [2], У. Винник, В. Табачковського, О. Ткаченко та ін.

Деякі аспекти філософської рефлексії техніки Х. Ортеги аналізуються у дослідженнях К. Мітчема [5], Н. Аль-Ані [1], Н. Попкової [10] та ін.

Проте цілісного, системного дослідження творчості видатного іспанського філософа Хосе Ортеги-і-Гассета в Україні немає. Відсутній і глибокий сутнісний аналіз його ***філософії техніки.***

Мета

Мета дослідження: виокремити та осмислити філософію техніки Х. Ортеги. ***Завдання***: розглянути в працях Х. Ортеги, по-перше, генезу та основні етапи розвитку техніки; по-друге, зв'язок природних обставин, людини і техніки; по-третє, зв'язок внутрішнього світу людини і техніки; по-четверте, зв'язок світу культури та його життєвих проектів з технікою; по-п'яте, взаємовплив сучасної техніки і «людини маси».

Методологія

Для виконання поставлених завдань застосовано компаративний підхід для порівняльного аналізу історичних етапів розвитку техніки, поведінки людини і тварини щодо природних обставин, життєвих проектів бодісатви, ідальго та джентльмена з продукування техніки. Використання функціонального підходу дозволило розкрити тісний, нерозривний зв'язок між появою та функціонуванням техніки і внутрішнім світом людини, культурою, життєвою програмою, яку вона реалізує.

Виклад основного матеріалу

Видатний іспанський філософ XX ст. Хосе Ортега-і-Гассет відомий широкому загалу своїми працями культурно-мистецького спрямування «Дегуманізація мистецтва» (1925 р.) і «Повстання мас» (1929 р.). Проте у творчому доробку мислителя, який складається із дванадцяти томів, є немало праць з філософії техніки: «Роздуми про Дон Кіхота» (1914 р.), «Тема нашого часу» (1923 р.), «Роздуми про техніку» (1933 р.), «Навколо Галілея» (1935 р.), «Людина і люди» (1939–1956 р.), «Міф про людину без техніки» (1951 р.) та ін. У працях Х. Ортеги значне місце відведено метафізичному аналізу взаємозв'язку Природа – Техніка – Людина.

На технократичному підйомі кінця XIX – початку XX ст. техніку здебільшого розглядали як однозначно позитивний та безневинний витвір, інструмент, знаряддя праці, засіб виробництва, підвладний людині. Цю поширену точку зору стосовно феномену техніки і намагалися спростувати філософи техніки, зокрема Х. Ортега.

Ґенеза та основні етапи розвитку техніки. Проблема генези техніки розглядається Х. Ортегою крізь призму духовного світу людини, її екзистенції, оточуючого середовища і обставин, які створюють природа і культура. Філософ вказує на функціональний зв'язок між напрямком розвитку техніки і тим способом буття людини, який вона обирає. Історію техніки не можна подавати як «технічну еволюцію, взявши за основу той чи інший винахід, яким би важливим і характерним він не видавався» [8, с.212]. Найбільшою помилкою у концептуалізації генези техніки є зведення її історії до хронології різних технічних винаходів [див. 11].

Вихідний принцип, який лежить в основі концептуалізації розвитку техніки, на думку Х. Ортеги, – це відносини між людиною і технікою. Ставлення людини не до того чи іншого окремого технічного винаходу, а до самої технічної функції загалом, до всієї сукупності техніки, до технічної формації. Філософ зазначає, що «одного винаходу, який мав місце десь і колись, зовсім недостатньо, щоб він отримав своє справжнє технічне зна-

Філософія науки і техніки

чення» [8, с.212]. Яскравим прикладом служить винайдення у Китаї пороху і друку (XI ст.), яке впродовж декількох століть не знаходило практичного застосування. І тільки в епоху Відродження (XV ст.) ці технічні винаходи, злившись із «загальною будовою техніки кінця Середньовіччя та зазнавши впливу конкретної життєвої програми тієї епохи», ввійшли в історичну дійсність, набувши технічної сили застосування, а відповідно і великого історичного значення [8, с.213]. Друкарський верстат, порох, бусоль та компас відображають життєву програму Ренесансу та втілюють прагнення людини тієї доби подолати перш за все простір: «гармата приводить у миттєве зіткнення супротивників, котрі стоять далеко один від одного; компас і бусоль єднають людину з зіркою і чотирма сторонами світу; друкарський верстат поєднує самотнього, зануреного в себе індивіда з безкінечною (безмежною в часі і просторі) периферією, яку становить уся сукупність потенційних читачів» [8, с.213].

Х. Ортега виокремлює три основні етапи у розвитку техніки, поділяючи технічну еволюцію на етап випадкової техніки, тобто «техніки випадку», ремісницьку техніку і «техніку людини-техніка», або інженерну техніку. До «техніки випадку» належить первісна техніка, в якій усі технічні винаходи були випадковими. Характеризується вона обмеженим набором технічних дій, які не виокремлюються в особливе утворення, відмінне від сукупності природних актів. Такі технічні дії не усвідомлюються, вони мають невизначений характер і, «входячи до складу природних актів, є у сприйнятті первісної людини частиною нетехнічного життя» [8, с.214]. Технічні дії цієї стадії розвитку техніки настільки прості, що доступні усім членам общини, їм не потрібний розподіл праці. *Неусвідомленими* залишаються не тільки *технічні дії,* а й *технічні відкриття*. Вони – не результат цілеспрямованого пошуку, а випадковість, яка закріплюється звичкою, традицією, частіше ритуалом: «усі види первісної техніки з самого початку оточені чудесним ореолом і є в очах дикуна рівно тією мірою технікою, якою остання наділена чарівними атрибутами» [8, с.215]. Технічні відкриття для первісної людини постають у вигляді ще одного виміру природи, у вигляді деякої сили, яку природа «повідомляє» людині. Відповідно первісна людина не вважає себе творцем винаходів, оскільки, на її думку, могутні технічні властивості постають з природи та спрямовані до людини, а не навпаки.

Отже, «техніка випадку» постає частиною могутнього природного космосу, вона сама «відшукує» первісну людину. Тому темп технічного розвитку незначний і малопомітний.

Ремісницька техніка – це техніка Стародавнього світу і Середньовіччя аж до зародження промислової революції. Характерною особливістю ремісницької техніки є стрімке розширення набору технічних актів, їх спеціалізація та складність. Засвоєння ремесла потребує спеціальної підготовки, виучки, професійного вміння, мистецтва, тому технічні дії цього періоду не є загальними і природними для всіх людей. Здібність до ремесла трактується як вроджений талант та спеціальна професійна підготовка. Вона виключає феномен технічного відкриття. «Техніка ремесла» – це епоха майстрів та їхніх учнів – підмайстрів, над якими панує норма, що в основному продовжує традицію. Ремесло всеціло звернене в минуле, закрите для новизни. Звичайно, деякі новації як незначні варіації в рамках старого стилю проникають. Технічний розвиток ремісницької техніки здійснюється повільними темпами. Відношення між технічним і нетехнічним, природним не дозволяє вважати саме техніку основною умовою підтримання індивідуального і суспільного життя. А технічні кризи люди не розуміють і відповідно не реагують на них своєчасно. Ремісницька техніка – це насамперед техніка знарядь, а не машин. Сам ремісник залишається головною дійовою особою, а інструмент є придатком до нього. Будь-яка техніка містить два моменти: створення проекту технічної діяльності і його реалізацію. В особі ремісника ці два аспекти технічної діяльності об’єднані. Їх розпад на дві складові є свідченням становлення третьої стадії технічної еволюції – «техніки людини-техніка», або інженерної техніки.

Отже, характерними рисами ремісницької стадії розвитку техніки є наявність складних спеціалізованих знарядь, інструментів та відповідних їм технічних актів, усвідомлення техніки як природного дару і розвиток його через фахову підготовку. Відсутнє розуміння техніки як самостійної сили, вона залежна від

Філософія науки і техніки

людини, є її придатком. Ремісницький метод засвоєння технічних актів не сприяє розумінню техніки як загальної та не обмеженої у своєму зростанні технічної функції.

Завдяки промисловій революції у XIX ст. виникає машинна техніка, яка докорінно змінює відносини між людиною і знаряддями праці. Техніка перестає бути професійним оперуванням спеціалізованими знаряддями праці. Якщо в період ремісницької техніки знаряддя праці служило і підпорядковувалося людині, було її доповненням, то з появою машинної техніки людина обслуговує машину і стає її придатком. Усвідомлення цього зв'язку сприяє розумінню того, що «техніка – це відокремлена від природної людини функція, яка від неї самої не залежить» [8, с.219]. У людському розумінні з'являється сприйняття технічної здатності як абсолютно відмінної від жорстких і незмінних природних задатків, зокрема біологічних у тварин, які становлять їх зоологічну сутність. Х. Ортега визначає техніку як «невичерпне джерело людської діяльності, яка в принципі не знає меж» [8, с.220]. Потужний розвиток науки сприяв динамічному зростанню технічних досягнень, які суттєво покращили життя людей [див. 6, с.53, 65–70]. Створені за допомогою техніки «життєві технічні передумови багаторазово перевищують природні, і в результаті люди вже не можуть існувати матеріально без досягнутого технічного рівня» [8, с.222]. Ця обставина перетворює техніку на основну умову людського існування. Х. Ортега зазначає, що «якби техніка раптово занепала, сотні мільйонів людей припинили б існування» [8, с.223]. Філософ робить висновок, що саме безмежні можливості «техніки людини-техніка» стали джерелом бездуховності сучасної епохи, породили «людину маси», призвели до фактичного духовного спустошення та зубожіння.

Отже, згідно з філософією техніки Х. Ортеги, техноеволюція – це еволюція відносин між людиною і технікою.

Зв'язок буття людини і техніки. У працях Х. Ортеги питання техніки тісно пов'язане з буттям людини, її перебуванням у світі. В силу того, що людське існування повністю не збігається з природним, на думку філософа, людина змушена бути *активною*, на відміну від пасивної присутності у природі тварин. Людина – трансцендентна, вона виходить за межі природи, нагадуючи «онтологічного кентавра», в якого одна половина «вросла у природу, а друга – виходить за її межі, тобто їй трансцендентна» [8, с.186]. Людина як біологічна істота прагне звести своє природне життя до мінімуму для того, щоб «у тій порожнечі, яка залишається після подолання людиною тваринного життя», створити вже інші, небіологічні потреби та умови, які не нав'язані їй природою, а винайдені нею [8, с.183]. Саме таке життя вважається людським, воно виходить за межі природи і не є наперед заданим людині, а винайденим, вигаданим нею самою. Щомиті людина вимушена створювати саму себе. При цьому природне, біологічне в людині виявляється самостійно. Надприродне ж існування в якості людського «дане людині як абстрактна *можливість*» [8, с.186]. Реалізація можливостей залежить від самої людини, від тих зусиль, які їй доводиться докладати «кожної життєвої миті не тільки економічно, а й метафізично» для свого людського, надприродного існування [8, с.186].

На думку Х. Ортеги, жити означає мати справу зі світом, діяти і турбуватися про нього. А життя людини – це активна творчість, діяльне виробництво, немислиме без технічних винаходів і створення технічних засобів, інструментів, машин тощо. У техніці та завдяки техніці здійснюється збереження людиною своїх зусиль, без яких неможлива реалізація буття людини у світі.

Спираючись на тезу, що техніка внутрішньо притаманна будь-якому людському началу, Х. Ортега вважає, що людське життя не є пасивною формою взаємодії з оточуючим світом, природними умовами, а активним реагентом на умови навколишнього світу. Перманентна потреба всіх живих істот полягає у житті. Жага до життя у людини надзвичайно велика і сильна, і якщо людина «не може задовольнити своїх потреб, необхідних для підтримання життя (оскільки оточуюча природа не дає їй необхідних засобів)», то вона не кориться, смиренно не здається під натиском природних умов чи обставин, а переходить у наступ, до дій, тобто створює техніку [8, с.167].

Володіючи технічним даром, людина створює собі сприятливі умови, пристосовує природу до власних потреб, створює надприро-

Філософія науки і техніки

ду. Інакше кажучи, людина створює техніку, що «протилежна пристосуванню суб'єкта до середовища». Техніка – це «пристосування середовища до суб'єкта» [8, с.172]. У той час як усі живі істоти «збігаються зі своїми об'єктивними умовами – природою чи обставинами», людина з обставинами ніколи не збігається, а навпаки, вона відмінна від них [8, с.169–170]. Будучи змушеною приймати нав'язані їй природні умови, людина сприймає їх «як щось вороже, вимушене, мученицьке» [8, с.170].

Х. Ортега звертає увагу на те, що у природі виділилися дві системи активності: у тварин – «активність», пов'язана з інстинктивною діяльністю, а в людини – з технічною. Технічна діяльність людини змінює, перетворює природу. Внаслідок технічної діяльності виникає те, чого в природі не існувало. Природа створює людині умови та вимоги, на які вона вимушена відповідати, змінюючи навколишнє середовище з метою задоволення своїх потреб. Проте не всі природні умови приводять до виникнення техніки. Для того, щоб людина стала техніком, природні умови і обставини мають відповідати одній з трьох умов. Філософ виокремлює три форми існування природних умов, або три можливості перебування людини у світі. Перша форма існування природи постає як комфортна, сприятлива, яка створює для людини переважно різноманітні вигоди і зручності в чистому вигляді, сприяючи безтурботному біологічному існуванню. Людське буття повністю збігається з буттям природним, воно не сприймається як відмінне від природного, світ не чинить людині спротиву, людина і є сама природа. Зрозуміло, що за таких обставин людина не буде винаходити техніку, не буде прагнути кращого буття, її все влаштовує. Таке існування нічим не відрізняється від тваринного.

Протилежною формою існування природи для людини постає друга – несприятлива форма, коли природа створює людині самі лише труднощі. Таке буття людини і буття природи перебуває в абсолютному протистоянні та протиборстві. Природа не дає людині жодних шансів залишитись у світі, формувати своє людське життя, свій надприродний світ. За таких умов виникнення техніки так само неможливе. І тільки третя форма існування природи дає людині можливість реалізуватись як людині, а відповідно з'являється можливість виникнення техніки. Третя форма – це своєрідний синтез перших двох: сприятливої та несприятливої. Сприятливі моменти дають можливість людині самозануритися, відволіктися від нагальних проблем, сформувати духовний світ, а несприятливі націлюють саме на їх подолання для подальшого виживання. Боротьба людини з труднощами, які породжує природа, за виживання – це боротьба саме за людське існування. У боротьбі, в активності людина може створювати саму себе. Х. Ортега визначає техніку як «реакцію людини на природу чи обставини, в результаті якої між природою… з одного боку, і людиною – з іншого, виникає певний посередник – надприрода, або нова природа, надбудована над первинною» [8, с.170–171].

Техніка – це не просто будь-які дії, котрі людина виконує, щоб задовольнити потреби природні чи біологічні. Об'єктивні біологічні потреби самі собою не можуть вважатися людськими. Для людини первинна, вихідна потреба – жити. Всі інші потреби є наслідком цієї фундаментальної потреби, формами її вияву. Зведення техніки до певних дій для задоволення біологічних потреб призведе до логічного висновку, що технікою володіють і тварини. Такий погляд уже був репрезентований німецьким філософом О. Шпенглером у праці «Людина і техніка», де техніка вважалася біологічною властивістю, атрибутом усіх живих істот і визначалась як «тактика життя».

Х. Ортега заперечує трактування техніки як біотехніки. Техніка – це перетворення природи, яка робить нас нужденними та знедоленими. Мета технічних дій полягає у перетворенні природи чи обставин для задоволення своїх потреб, а для цього людина вимушена докласти чималих зусиль. Техніка – це бунт людини проти свого природного оточення, це незадоволеність світом, у якому людина існує. Філософ доходить висновку, що людина без техніки не людина.

На відміну від людини тварина «постійно прикута до зовнішнього, до обставин», природи, тобто тварина повною мірою підпорядкована зовнішнім чинникам, вона принципово не здатна до самозаглиблення [9, с.486]. Саме тому тварина, яка позбавлена можливості задовольнити свої природні

Філософія науки і техніки

життєві потреби, «ніколи нічого не робить і тихо чекає своєї смерті» [8, с.167–168]. В силу того, що тварина – істота нетехнічна, вона мириться з обставинами, в які вона потрапила або які їй наперед задані. І якщо зовнішні умови несприятливі, то тварина помирає. Жодній живій істоті, крім людини, не під силу «виключити себе з природного світу», вийти поза сферу «обмеженого набору природних актів» [8, с.169–170]. Відтак усі живі істоти, за винятком людини, належать до природи, точніше, і є природою.

Дві системи активності в природі, які представлені буттям людини і тварини, пов'язані з різними цілями. У тварин ми спостерігаємо існування суто органічного, природного життя, суть якого – у пристосуванні до навколишнього середовища. Людське існування спрямоване на хороше життя, благополуччя. Воно передбачає, навпаки, підпорядкування навколишнього середовища волі суб'єкта.

Питання, яке хвилює Х. Ортегу: чому людина не може обійтися без техніки, на відміну від тварин, які, задовольняючи свої потреби, підтримують своє органічне, природне буття без будь-якої техніки? Відповідь очевидна: головна потреба людини – не просто вижити, перебувати у світі, не просто бути, а перебувати у благополуччі, мати зручне, комфортне життя. Всі людські потреби виникають як потреби лиш остільки, оскільки дають можливість благополуччя. Звідси і визначення філософом людини як такої «тварини, якій потрібне лише надмірне» [8, с.175]. А саме існування людини завжди й обов'язково пов'язане з благополуччям. У цьому зв'язку іспанський філософ визначає техніку як виробництво надлишкового, «техніка і благополуччя – синоніми» [8, с.176].

Отже, досліджуючи людське буття, Х. Ортега доходить висновку, що воно – не пасивна присутність людини у світі. Навпаки, філософ стверджує активну і перманентну боротьбу людини за виживання, перебування її у світі не лише як природної, а й надприродної істоти. Боротьба й активність спонукають людину створювати саму себе саме як суб'єкта. При цьому не заперечується природне біологічне начало. Проте зрозуміло, що цим статусом людина не обмежується. За допомогою техніки людство навчилося впливати на природу, речі, процеси, явища, перетворювати світ у цілому, вибудовуючи довкола себе зону надійності та комфорту.

Техніка і людська екзистенція. Людина навчилася змінювати природу, навколишнє середовище для себе завдяки тому, що «використовувала кожний перепочинок, котрий давав їй світ, щоб самозаглиблюватись», занурюватись у себе для вибудовування свого внутрішнього світу, де вона могла скласти «план атаки на свої обставини» [9, с.487]. Будучи невдоволеною природними умовами, вона «миттєво пускає у хід дію іншого типу – виробництво, виготовлення того, чого немає у природи» [8, с.168].

Здатність людини до самозаглиблення, проникнення у свій внутрішній світ сприяє продукуванню ідей про обставини з метою панування над ними. Повертаючись із внутрішнього у зовнішній світ, до зовнішніх обставин, людина здатна перейти до дій відповідно до створеного нею плану. Вміння людини на певний час звільнятися від нагальних життєвих проблем, вимог, відволікатися від них створило можливість для занять різноманітними видами діяльності, які самі по собі не є задоволенням біологічних потреб. У трансцендентальних переходах у надприродний чи позаприродний світ, в моменти самозаглиблення та повернення з нього відбувається конструювання техніки, створення різноманітних предметів та пристроїв, в яких людина відчуває потребу. За допомогою техніки людина «з власної волі і користю для себе отримує те, чого немає у природі і чого… вона потребує» [8, с.170].

Х. Ортега визначає людину як Homo faber, не зводячи при цьому її тільки до фабрикації, виробництва матеріальних речей, а включає до цього визначення і духовне виробництво, творчість. Людина, крім того, що вона є частиною природи, ще й володіє певними ідеями, здатністю інтерпретації світу. Внутрішній світ, духовна творчість створюють базу для зовнішнього винаходу у вигляді техніки. Тому Х. Ортега розглядає техніку як особливий вид людського проектування і передусім проектування у вигляді життєвої програми. Людина сама винаходить своє життя, подібно до того як вона створює роман, драму, фільм чи театральне дійство.

Філософія науки і техніки

Культурна матриця, життєвий проект людини і техніка. Х. Ортега вважає, що буття людини завжди обумовлене певним життєвим проектом. Філософ визначає особистісне «Я» як деяку «програму»: як те, чого ще немає, але активно прагне бути. Детермінованість існування людини рамками певного життєвого проекту перетворює її в унікальну істоту, буття якої полягає в прагненні реалізувати себе, бути різноплановою особистістю. Все те, що має своє буття відразу готовим та звершеним виявляється річчю, але людина – не річ. Вона завжди прагне більшого, аніж просто існувати як природна істота. Вона докладає неймовірних зусиль, щоб бути вище біологічного існування. Природне буття людини не відповідає сутності справжнього людського буття, тому що воно реалізується само по собі. Буття людини, на відміну від всіх інших природних істот, не є раз і назавжди даністю. Унікальність людського буття визначається тим, що йому, як буттю як сущому ще належить стати, воно існує у *можливості.* Відповідно необхідно постійно докладати значних зусиль, щоб можливість реалізувалася. Надприродне людське начало не може вважатися чимось вже зреалізованим, здійсненим. Людина перебуває у постійному прагненні існувати, перебувати у перманентному життєвому проекті, в реалізації певної програми існування. Саме це і становить її справжнє буття.

Для Х. Ортеги жити означає виробляти, творити, віднаходити засоби для реалізації себе як певної життєвої програми. Зовнішній світ, природу й ті обставини, що виникають дано людині як сировину і механізм, а «людина-технік намагається виявити у світі прихований пристрій, потрібний для її цілей» [8, с.191]. Історія людської думки, мислення постає низкою спостережень, досліджень для розкриття механізму, що прихований у матерії, світі. Ця точка зору споріднена з позицією німецького філософа ХХ ст. Е. Блоха, який вважає, що витоки техніки, технічних винаходів містяться у матерії, а світ розглядається як потужний механізм, як машина машин.

Жити означає віднаходити засоби для реалізації себе як програми, як «сукупності цінностей, світоглядних принципів, інтересів, що спонукають до пошуку надійної, задовольняючої ніші у соціумі» [2, с.210]. І хоча саме з розвитком техніки починається історія людства, техніка не є чимось першопочатковим, первинним стосовно людини. Техніка лише сприяє здійсненню людської програми, але вона не створює програму життя. Життєва програма має нетехнічний характер. Її походження дотехнічне і залежить від оригінального людського бажання, «вона – творчість людини, результат духовного, часто драматичного вибору» [2, с.210]. Це бажання є не що інше, як ідеал людини, те, якою б вона хотіла стати і бути. Х. Ортега зазначає, що хоча роль техніки надзвичайна, чудова і гідна глибокої поваги, все ж вона другорядна. Філософ заперечує технічний детермінізм у розвитку людства. Людина починається з розвитку техніки, а її технічне завдання полягає у самостворенні. Доля людини розкривається у виконанні «інженерного завдання»: вбудувати своє надприродне буття у природний світ. Місія техніки – звільнити людину від природної залежності, дати їй можливість бути людиною, вивільнити сили і час для реалізації життєвої програми. Х. Ортега розглядає техніку як функцію «перемінної людської програми» [8, с.197]. Це означає, що існує певний функціональний зв’язок між способом буття людини і тим напрямком розвитку техніки, який вона обирає.

Інтенція до реалізації саме людського у кожну історичну епоху у кожного народу, етносу, нації та конкретного індивіда формується і реалізується по-різному. А це означає, що людське життя – це те, «що ми самі повинні для себе створити» [8, с.190]. Х. Ортега вважає, що кожній людській програмі, кожному людському проекту відповідає своя техніка. З історичної множини різноманітних програм філософ обирає як об’єкт аналізу три різні типи життєвих проектів: «індійського бодісатви», «іспанського ідальго XVI ст.» і «англійського джентльмена». Буття бодісатви не сприяє створенню матеріальної техніки. Його програма ґрунтується на переконанні, що «існувати у світі чистих позірностей – все одно що взагалі не існувати. Бо справжнє існування бодісатви – це не окреме буття як деякої частинки Всесвіту, а абсолютне злиття з Цілим, розчинення в ньому» [8, с.197]. Насправді бодісатва прагне не жити, або, точніше, бажає жити найменшою мірою, зводячи їжу, рух, загалом будь-яку

Філософія науки і техніки

матеріальну і фізичну активність до мінімуму. Вірогідність того, що таке буття сприятиме технічному винаходу, наприклад засобу пересування (автомобіля, літака та ін. видів транспорту), дуже низька. Проте воно дасть іншу техніку, не характерну для європейців: техніку медитації, тобто винайде різноманітні технічні способи, які сприятимуть змінам не у матеріальній, а в тілесній, психічній, душевній природі. Наприклад, техніку, яка викликає стан каталепсії, нечуттєвості, зосередження тощо.

Іншим значним історичним типом для Х. Ортеги виступає буття вбогого, проте благородного та з високим почуттям гідності іспанського ідальго. Спільним з бодісатвою в ідальго є те, що він зводить свої матеріальні потреби до мінімуму, він не працює, живе здебільшого за рахунок природи. В результаті такого буття ідальго теж не створить сучасних видів техніки.

Яскравою історичною ілюстрацією виступає буття англійського джентльмена. На відміну від попередніх життєвих проектів – індійського бодісатви та іспанського ідальго, джентльмен «прагне жити в справжньому світі максимально насиченим життям» [8, с.204]. Цьому життєвому типу притаманні такі важливі характеристики: почуття справедливості, чесність, самовладання, чітке розуміння своїх прав і обов'язків, добросовісне ставлення до всього, що він робить і чим займається. Джентльмен шукає у своєму житті зовнішньої пристойності у всьому. Х. Ортега робить висновок, що «народу, який складається із джентльменів, не потрібна конституція; Англія прекрасно обійшлась без неї», а продукція англійських промисловців характеризується як добротна, надійна, солідна [8, с.204].

Масове впровадження машинної техніки, створення потужної промисловості сприяли формуванню і поширенню типу особистості «джентльмена». І хоча життєвий проект «джентльмена» розпочинається в середовищі англійської аристократії XVI ст., яка брала активну участь в економічній боротьбі у сфері торгівлі, промисловості та вільних професій, подальше його утвердження фіксується як «деякий прототип існування» в XIX ст. для досить широкого загалу англійців [8, с.200]. Приналежність до «джентльменства» відбувається не на соціальному, а на психологічному рівні як утвердження певної «життєвої програми». Джентльмен – не аристократ у розумінні спадкоємця, людини, яка володіє величезними засобами для життя і яка не доклала жодних зусиль для їх створення. Для джентльмена важливо бути індивідуальністю, зосередитися на собі та підтримувати власні сили за допомогою повної незалежності. Його існування повинно бути найвищою насолодою від гри, незважаючи на суворі земні умови, різноманітні труднощі життя. Успішний джентльмен може собі дозволити грати, тому що його дух насолоджується достатком життєвих засобів, які він створює. Він спокійний та вільний від «тривог та марної суєти», які напряму пов'язані з убогим життям [8, с.203]. Гра як розкіш життя передбачає достаток, упевненість у своїх силах, владу над нижчими рівнями існування, а, отже, відсутність злиднів. Стверджуючи, що ігрове зусилля цілком ґрунтується на самому собі й не пов'язане з турботою виживання, Х. Ортега звертає особливу увагу на те, що будь-який тип життєвої програми людини надприродний: «ігри і ті правила поведінки, котрим вони підпорядковуються, є чистим винаходом на противагу типу життя, котрий представляє природа сама по собі» [8, с.202].

Атмосфера життя джентльмена пронизана загостреним почуттям життєвої свободи. Вона ґрунтується на владі над обставинами, і таку владу людині дає техніка. Філософ зазначає, що пристрасть бути особистістю, яка притаманна джентльмену, «надати земній долі чарівності гри сформувала у джентльмена потребу навіть фізично відокремитися від інших… змусила його присвятити себе культу власного тіла, який припускає водночас облагородження навіть ниць функцій» [8, с.204]. Джентльмен орієнтований на здоров'я тіла і духу. Він беззастережно дотримується чистоти, гігієни. Людина, яка нехтує гігієною, ніколи не винайде «*water-closet*».

Життєвий проект джентльмена породив машинну техніку, дозволив створити потужну економіку, а на її основі багатство країни. В середині XIX ст. англійці стали власниками величезного багатства, а «англійський робітник може дозволити собі стати джентльменом…, оскільки заробляє більше за середнього буржуа в інших країнах» [8, с.205].

Філософія науки і техніки

Отже, відповідь на запитання, чому саме в Англії зародилась машинна техніка, яка здійснила промислову революцію, змінила соціальну структуру суспільства, для Х. Ортеги очевидна: цьому сприяв той тип життєвої програми, проект, який втілився у взірцевому типі життя «джентльмена».

«Людина маси» і техніка. Зниження рівня «особливої, притаманної британцям техніки» і небувале зменшення аристократичних статків на початку ХХ ст. Х. Ортега пов'язує із занепадом саме джентльменства як життєвого проекту, як типової програми надприродного життя. На зміну їй приходить новий життєвий проект – «людини маси». Її психологічний портрет визначається «вродженим відчуттям легкості та розкоші життя, яка позбавлена тяжких обмежень», почуттям безмежності, всесильності та досконалості [7, с.98]. Х. Ортега стверджує, що у XIX ст. відбулося повстання мас «проти інтелектуальних і моральних засад суспільства» [6, с.94]. «Людина маси» почувається морально та інтелектуально досконалою, тому вже нічого їй прагнути не треба. Будучи інтелектуальною посередністю, сірістю, «людина маси» вважає «свій розумовий і моральний рівень більш ніж достатнім» [7, с.98]. Вона керується ненаситними потребами та вже існуючими потужними для їх задоволення матеріальними, медичними, правовими і технічними засобами.

Х. Ортега приходить до висновку, що «людина маси» виникла як соціокультурний феномен в результаті науково-технічного розвитку та утвердження ліберальних цінностей. Історично це відбулося у XIX ст. внаслідок динамічного індустріального розвитку і технічного прогресу, що викликали до життя потужні маси і започаткували техногенну цивілізацію. Саме вона дозволила «людині маси» утвердитися у світі «казкових машин, чудодійних ліків, послужливих урядів, вигідних громадянських прав», отримати доступ до всіх життєвих благ [7, с.101]. «Людина маси» пливе за течією, вона не будує планів на майбутнє. Більше того, оскільки «людина маси» «затопила всю поверхню історії», тобто заполонила всі соціальні інститути, то і «всі інститути суспільної влади живуть сьогоднішнім днем, у них немає ясної програми на майбутнє» [6, с.76].

Значні досягнення науки і техніки сприяють безумовній вірі людства в прогрес, у те, що «в майбутньому людство буде механічно йти тільки вперед» [8, с.180]. Максимальний, неухильний прогрес сприймається як мета життя, як соціальна догма, що отримала назву «прогрес». Така сліпа віра в прогрес наражає європейську цивілізацію на небезпечні ризики і загрозу регресу. Варварство та здичавілість можуть знову повернутися у життєвий світ сучасної цивілізації. Проте така загроза йде не від техніки, а від «людини маси». Особливо Х. Ортега звертає увагу на ту обставину, що саме наука і техніка в результаті впровадження уніфікації, стереотипізації та усередненості життя не тільки породжують людину маси, панування посередності, але й сама наука стає масовою справою середньостатистичної людини зі стандартним набором здібностей і потреб. На зміну талановитим, геніальним, освіченим особистостям з великим творчим потенціалом приходить посередня, сіра, нікчемна «людина маси». Вона уособлює не торжество нової цивілізації, а «лише голе заперечення старої» цивілізації, це «новоявлений варвар з хамськими звичками», який живе для того, щоб робити все що заманеться [7, с.100, 163].

Світоглядна обмеженість, фахова вузькість, повна нездатність до творчості, креативності, а також зберігати, підтримувати і примножувати той цивілізаційний рівень, той спосіб життя, який вивів «людину маси» на історичну арену, є причиною *кризи бажань*. Цю проблему Х. Ортега порушив у 1922 р. у передмові до своєї праці «Безхребетна Іспанія» та у «Роздумах про техніку», стверджуючи, що Європа страждає виснаженням здатності бажати, насамперед бажати творити, постулювати неіснуюче, передбачати можливе, іще нереальне в силу «зростання соціального переважання масовизованого типу особистості» з його інтенцією на розширене паразитарне, вульгарне споживання [4, с.144]. Головна проблема нашого часу – наявність псевдобажань, які є «блідими відголосками якихось намірів, позбавленими сили й істинності» [8, с.194].

Бажання завжди співвідносяться з життєвим проектом, з тією програмою, яку людина прагне реалізувати. В сучасних умовах «людина не знає, ким бути; їй уже не вистачає уяви придумати сюжет свого життя», за неї це роблять

Філософія науки і техніки

реклама, мода, різноманітні тренди, іміджмейкери, тобто своє право бажати «людина маси» віддає іншим [8, с. 194]. Заклик І. Канта «Sapere aude! – май мужність користуватися *власним* розумом!» без керівництва збоку залишається, на думку Х. Ортеги, актуальним [3, с.959]. Якщо ідея, якою людина керується, не продукується нею самостійно, а механічно, сліпо і машинально повторюється за іншою, то вона перетворюється на щось відчужене, загальне, в даному випадку загальне бажання легкого, безтурботного існування та надмірного споживання. Вона стає свого роду фікцією, симулякром, притаманним більшості. Продукуванню власних ідей не надають належного значення, а покладаються на вже готові «ідеї-товари», які поширюються через засоби масової інформації. Це у свою чергу дозволяє маніпулювати масами, нав'язуючи споживацький спосіб життя. Ослаблення та виснаження життєвої програми, бажань обов'язково приведе до технічного застою, тому що сама техніка не знатиме, кому чи чому їй служити.

Х. Ортега відображає діалектику техніки і життєвого проекту. Якщо сучасну техніку породив соціокультурний проект «джентльмена» через реалізацію особливої життєвої програми, то зворотній вплив сучасної техніки на життєву програму вивів на історичну арену «людину маси». Техніка, будучи, з одного боку, в принципі безмежною творчістю, потужною трансформаційною силою, приводить, з другого боку, до нечуваного спустошення людського існування. Вона спонукає кожного жити виключно вірою в техніку. Техніка є чистою і водночас порожньою формою, яка не здатна визначити життєвий зміст людини. А життя людини – це «каталог наших можливостей», які нам належить реалізувати і тим самим зробити своє життя цікавим та різноманітним [6, с.74]. Саме людині належить надати техніці змісту. Незважаючи на те, що сучасна цивілізація є комфортною, а її багатство, тобто той потужний набір засобів для життя, який є у розпорядженні сучасної людини, набагато перевищує минулий, вона все ж виявилась на диво марною та беззмістовною. Причиною цього філософ вважає більш примітивну душевну організацію. У техногенній цивілізації основу становить опанування технікою сучасного існування, а не виховання душі. Забуваючи про виховання духу, дітей навчають, як найбільш ефективно та інтенсивно прожити життя, але не виховують «готовність до здійснення великих історичних завдань», насильно нав'язуючи гордість за досягнення цивілізації та навички управління сучасною технікою [6, с.78]. Саме тому «людину маси» і не цікавлять духовні цінності.

Х. Ортега стурбований тим, що сучасна людина втратила реальні уявлення про техніку, духовні умови, в яких вона виникає. В сучасній цивілізації з'явилася величезна «диспропорція між благами, які наука надає середній людині, і тією вдячністю, точніше, невдячністю, з якою вона до неї ставиться» [6, с.113]. Сьогодні людство не може уявити собі життя без техніки і тієї сфери надприродного, якою постає техносфера. Воно включене в неї, як первісна людина в природне середовище. Сучасна людина нагадує первісного дикуна, бо вважає всі досягнуті цивілізаційні блага одвічно існуючими, вбачаючи в них «дари природи», які не потребують ніяких зусиль для свого існування. Вона не замислюється про неприродність, штучність середовища, в якому існує, а її захоплення технікою «не поширюється на ті основи, котрим вона зобов'язана цією технікою» [7, с.88]. Мається на увазі ставлення до науки, яке існує у суспільстві. Воно виражається (проявляється) у невідповідності «тих благ, які пересічна людина отримує від науки, її ставленню до неї, тобто нечуттєвості» до її потреб, фінансування тощо. [7, с.91–92]. Філософ стверджує, що «душа техніки – чиста наука» [7, с.89]. Проте маси не виявляють великого бажання жертвувати кошти на матеріальну і моральну підтримку науки. Їх захоплення поширюється тільки на технічні артефакти, різноманітні гаджети і не поширюється на принципи, які уможливили їх існування. Відповідно наука втрачає свою привабливість і престижність, а, отже, своїх послідовників. Занепад науки зумовить занепад техніки. Тому майбутнє технічного прогресу виглядає драматично. Розбещені маси звикли вважати природною всю матеріальну і соціальну злагодженість навколо них, вони не бачать, що всі ці «легко досяжні блага тримаються на певних і нелегко досяжних людських якостях, найменший недобір яких негайно

Філософія науки і техніки

розвіє на порох розкішну споруду» нашої цивілізації [7, с.73].

Отже, згідно з Х. Ортегою, визначальним чинником деградації особистості, її нівелювання та торжества «людини маси» виступають наука і техніка. Вони не тільки створюють світ благополуччя, комфорту, який маси успішно освоюють і підпорядковують собі, а й зводять вченого, фахівця до простої посередності. Сьогодні в науці працюють не обдаровані, геніальні, енциклопедично обізнані науковці, а надійні та точні наукові методи дослідження, за допомогою яких для отримання результатів не потрібно навіть ясно розуміти їх суть і зміст. І якщо майбутні цивілізації занепадали від недосконалості своїх основ, засад та браку засобів, і перш за все від наукової і технічної слабкості, то «сьогодні зазнає краху сама людина, вже не здатна встигати за своєю цивілізацією» [7, с.94]. Звичайно, це стосується більшою мірою «людини маси».

Наукова новизна

Елементами наукової новизни нашої розвідки є виокремлення, структурування, аналіз, узагальнення та систематизація основних ідей філософії техніки Х. Ортеги.

Висновок

Підсумовуючи вказане, слід відзначити, що Х. Ортега створює свою філософську концепцію техніки на основі певного синтезу екзистенціалізму, філософії життя та марксизму. Його раціовіталізм і є інтеграцією різних філософських течій кінця XIX – першої половини XX ст. Проблематика його філософії техніки надзвичайно широка. Філософ не обмежується аналізом техніки. Він ґрунтовно досліджує питання техніки у зв'язку з людським існуванням, внутрішнім світом людини та її життєвою програмою, критикує ідею прогресу і технічного детермінізму. До кола його дослідження входять такі проблеми як зв'язок техніки і культури, спрямованість технічного розвитку і його залежність від типу культури та науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Ани Н.М. Философия техники: очерки истории и теории: учебное пособие / Н.М. Аль-Ани. – СПб., 2004. – 184 с.
2. Боборикін В.Ю. Онтологічні підстави «філософії життя» у творчості Ортега-і-Гассета / В.Ю. Боборикін // Гілея. Науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ПП «Видавництво "Гілея"», 2013. – Вип. 78 (11). С. 208–211.
3. Кант И. Ответ на вопрос: что такое Просвещение? / И. Кант // Метафизические начала естествознання. – М.: Мысль, 1999. – С. 957–967.
4. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества / А.В. Костина. – Изд. 3-е, стереотипное. – М.: КомКнига, 2006. – 352 с.
5. Митчем К. Что такое философия техники? / К. Митчем / Пер. с англ.; под ред. В.Г. Горохова. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 149 с.
6. Ортега-И-Гассет Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет // «Дегуманизация искусства» и другие работы. Эссе о литературе и искусстве: сборник пер. с исп. – М.: Радуга, 1991. – С. 40–228.
7. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет // Избранные труды пер. с исп.; сост., предисл. и общ. ред. А. М. Руткевича. – М.: Весь Мир, 1997. – С. 43–163.
8. Ортега-и-Гассет Х. Размышления о технике / Х. Ортега-и-Гассет // Избранные труды пер. с исп.; сост., предисл. и общ. ред. А. М. Руткевича. – М.: Весь Мир, 1997. – С. 164–232.
9. Ортега-и-Гассет Х. Человек и люди / Х. Ортега-и-Гассет // Избранные труды пер. с исп.; сост., предисл. и общ. ред. А. М. Руткевича. – М.: Весь Мир, 1997. – С. 480–698.
10. Попкова Н.В. Антропология техники: Становление / Н.В. Попкова. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 376 с.
11. Черняк В.З. История и философия техники: пособие для аспирантов / В.З. Черняк. – М.: КНОРУС, 2006. – 576 с.

О. Ф. ТЕРЕШКУН[1]

[1]Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (Черновцы), эл. почта eforat@bk.ru, ORCID 0000-0001-7448-8756

Філософія науки і техніки

ФИЛОСОФИЯ ТЕХНИКИ ХОСЕ ОРТЕГИ-И-ГАССЕТА

Цель исследования: вычленить и осмыслить философию техники Х. Ортеги. Задачи: рассмотреть в трудах Х. Ортеги, во-первых, генезис и основные этапы развития техники; во-вторых, связь природных обстоятельств, человека и техники; в-третьих, связь внутреннего мира человека и техники; в-четвертых, связь мира культуры и его жизненных проектов с техникой; в-пятых, взаимовлияние современной техники и «человека массы». **Методология исследования**. Для выполнения поставленных задач применены компаративный подход для сравнительного анализа исторических этапов развития техники, поведения человека и животного по отношению к природным обстоятельствам, жизненных проектов бодисатвы, идальго и джентльмена по продуцированию техники. Использование функционального подхода позволило раскрыть тесную, неразрывную связь между появлением и функционированием техники и внутренним миром человека, культурой, жизненной программой, которую он реализует. Элементами **научной новизны** нашей разведки являются выделение, структурирование, анализ, обобщение и систематизация основных идей философии техники Х. Ортеги. **Вывод**. Подытоживая, можно отметить, что Х. Ортега создает свою философскую концепцию техники на основе определенного синтеза экзистенциализма, философии жизни и марксизма. Его рациовитализм и является интеграцией различных философских течений конца XIX – первой половины XX в. Проблематика его философии техники чрезвычайно обширна. Философ не ограничивается анализом техники. Он основательно исследует вопросы техники в связи с бытием человека, его внутренним миром и жизненной программой, критикует идею прогресса и технического детерминизма. В круг своего исследования включает такие проблемы как связь техники и культуры, направленность технического развития и его зависимость от типа культуры и науки.

Ключевые слова: генезис техники, духовный мир человека, экзистенция, человек, «человек массы», Х. Ортега, техника, техноэволюция, техносфера, философия техники, бодисатва, идальго, джентльмен.

O. F. TERESHKUN[1]

[1]Yuri Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi) , e-mail eforat@bk.ru, ORCID 0000-0001-7448-8756

PHILOSOPHY OF TECHNOLOGY OF JOSÉ ORTEGA Y GASSET

The purpose of the article is to understand the philosophy of technology of José Ortega y Gasset. The task is to examine the works of José Ortega y Gasset, first, the origin and the main stages of technological development; secondly, the relationship of natural circumstances, humans and technology; third, the relationship of the inner world of man and technology; fourth, the relationship of the world of culture and their life projects with technology; fifthly, the interplay of modern technology and "human mass". **Methodology.** For performance of the tasks are applied comparative approach for analysis of historical stages of technological development, human behaviour and the animals on natural circumstances of life projects of bodhisattva, hidalgo and gentleman of the production technology. Using the functional approach has revealed the close, the inextricable link between the appearance and operation of equipment and the inner world of man, culture and lifestyle program that it implements. **The elements of scientific novelty** of our research is the isolation, structuring, analysis, synthesis and systematization of the main ideas of the philosophy of technology of José Ortega y Gasset. **Conclusion**. Summarizing the aforesaid, it should be noted that José Ortega y Gasset creates its philosophy of technology through specific synthesis of existentialism, marxism and the philosophy of life. His rational vitalism is the integration of various philosophical currents of the late XIX – early XX century. The issue of his philosophy of technology is extremely broad. The philosopher is not limited to the analysis technique. It thoroughly examines the issues of technology due to the existence of man, his inner world and life program, criticizes the idea of progress and technological determinism. As part of his research include issues such as communication technology and culture, orientation of technological development and its dependence on the type of culture and science.

Key words: genesis technology, spiritual world of human existence, man, "a man of the masses", José Ortega y Gasset, appliances, tehnoevolution, technosphere, philosophy of technology, bodhisattva, hidalgo, gentleman.

REFERENCES

1. Al-Any N.M. Fylosofyya tekhnyky: ocherky ystoryy y teoryy: uchebnoe posobye / N.M. Al′-Any. – SPb., 2004. – 184 pp.

Філософія науки і техніки

2. Boborykin V.YU. Ontolohichni pidstavy «filosofiyi zhyttya» u tvorchosti Orteha-i-Hasseta / V.YU. Boborykin // Hileya. Naukovyy visnyk: zbirnyk naukovykh prats′ / hol. red. V.M. Vashkevych. – K.: PP «Vydavnytstvo "Hileya"», 2013. – Vyp. 78 (11). 208–211 pp.
3. Kant Y. Otvet na vopros: chto takoe Prosveshchenye? / Y. Kant // Metafyzycheskye nachala estestvoznannya. – M.: Mysl′, 1999. – 957–967 pp.
4. Kostyna A.V. Massovaya kul′tura kak fenomen postyndustryal′noho obshchestva / A.V. Kostyna. – Yzd. 3-e, stereotypnoe. – M.: KomKnyha, 2006. – 352 pp.
5. Mytchem K. Chto takoe fylosofyya tekhnyky? / K. Mytchem / Per. s anhl. pod red. V.H. Horokhova. – M.: Aspekt Press, 1995. – 149 pp.
6. Orteha-Y-Hasset KH. Vosstanye mass / KH. Orteha-y-Hasset // «Dehumanyzatsyya yskusstva» y druhye raboty. Ésse o lyterature y yskusstve. Sbornyk per. s ysp. – M.: Raduha, 1991. – 40–228 pp.
7. Orteha-y-Hasset KH. Vosstanye mass / KH. Orteha-y-Hasset // Yzbrannye trudy per. s ysp.; sost., predysl. y obshch. red. A.M. Rutkevycha. – M.: Ves′ Myr, 1997. – 43–163 pp.
8. Orteha-y-Hasset X. Razmyshlenyya o tekhnyke / KH. Orteha-y-Hasset // Yzbrannye trudy per. s ysp.; sost., predysl. y obshch. red. A.M. Rutkevycha. – M.: Ves′ Myr, 1997. – 164–232 pp.
9. Orteha-y-Hasset KH. Chelovek y lyudy / KH. Orteha-y-Hasset // Yzbrannye trudy per. s ysp.; sost., predysl. y obshch. red. A.M. Rutkevycha. – M.: Ves′ Myr, 1997. – 480–698 pp.
10. Popkova N.V. Antropolohyya tekhnyky: Stanovlenye / N.V. Popkova. – M.: Knyzhnyy dom «LYBROKOM», 2009. – 376 pp.
11. Chernyak V.Z. Ystoryya y fylosofyya tekhnyky: posobye dlya aspyrantov / V.Z. Chernyak. – M.: KNORUS, 2006. – 576 pp.

Надійшла до редколегії 30.04.2015
Прийнята до друку 21.05.2015